

HZ. MUHAMMED'İN HİRİSTİYANLARLA YAPMIŞ OLDUĞU DİPLOMATİK MÜNASEBETLERİN EVRENSEL BOYUTU

**The Universal Dimension of The Diplomatic (Dialogues)
That Prophet Mohammed Realized With Christian**

Sıddık ÜNALAN* & Hakan ÖZTÜRK**

Özet: İslam'a davet mektupları vasıtasıyla sağlanan devlet bazındaki münasebet (diyalog), daha sonraki dönemlerde ve günümüzde örnek teşkil etmesi bakımından oldukça önemlidir. Hz. Peygamber'in elçileri vasıtasıyla mektup göndererek İslam'a davet ettiği hükümdarlardan altısı Hıristiyan dır. Bu şekilde bir diyaloga katılım, İslam adına olumlu sonuçlar sağlayacak doğrultuda gerçekleşmiştir.

Özellikle Hz. Peygamber'in, Necran Hıristiyanları ile yaptığı antlaşma, İslam-Hıristiyan münasebetlerinin bazı çerçevelerini çizmektedir. Öncelikle Kur'an vasıtasıyla ehl-i kitap sayılan Hıristiyanlar, Hz. Peygamber'in fiili uygulamalarıyla da bazı imtiyazlar elde etmişlerdir. Genel karakter olarak İslam-Hıristiyan münasebetinde müsamaha hakim unsur olmuştur. Tarihi seyir içinde Hz. Peygamber İslam adına gereken hoşgörüyü göstermiş fakat Hıristiyanlar bunu ihlal etmiştir. Bu yaklaşım sonraki tarihi seyirde de gözlemlenmiş ve günümüzde de aynı şekilde devam ettirmişlerdir. Müslüman hükümdar ve devletin engin hoşgörü ve müsamaha ruhu Hıristiyanların taraflı tutumlarıyla karşılarında haçlı ruhunu bulmuş ve mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Sonuçta, sempatik bir havayla başlayan İslam-Hıristiyan diyalogu, çeşitli platformlar da Hıristiyanlığın istila hareketleriyle ciddi boyutlar kazanmıştır. Günümüzde de

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Anabilim Dalı.
(sunalan@firat.edu.tr)

** Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi Anabilim Dalı.
(hakanozturk15@hotmail.com)

Hıristiyan misyoner ve müsteşrikler vasıtasıyla İslam taciz edilerek diyalog soğuk savaşa dönüşmüştür.

Anahtar kelimeler: İslam, Hıristiyan, diyalog

Summary: The dialogues that were realized by the government with the letters invited to Islam are very important as they are references for the current and future times. Six of the rulers whom prophet Mohammed sent delegates via letters to invite to Islam were Christians. Such a dialogue to participation was realized with positive result.

The agreement, especially, prophet Mohammed executed with the Necran Christians points out some frames among Muslims and Christians. Christians that are people of the Holy Book were given some privileges with the actual practices of prophet Mohammed. Genarelly tolerance has been of great wisdom in relations between Islam and Christians. In the process of the history prophet Mohammed showed tolerance all the time but Christians violated this consis tendtly. This approach was realized in other parts of the history and it has still continued currently. The boundless tolerance and indulgence spirit of the Moslem rules and state always found crusader soul against their state and had to struggle against them.

As a result the dialogue that lasted with an attractive way between Moslems and Christians resulted with serious dimensions of invasion movements by Christians. Nowadays the Christian missionar have always annoyed Islam and this has caused cold relations among Moslems and Christians.

Key Words: Islam, Christian, dialogues

GİRİŞ

Hız. Peygamber'in Hıristiyanlarla olan ilişkileri daha ziyade Medine'de belirginlik kazanmıştır. Önceki dönemlerde gerçekleşen diyaloglar ferdi ve toplum bazında birkaç olayla sınırlıdır. Hıristiyanların, Hıristiyanlık bilgisine sahip olanları Hız. Muhammed'in peygamberliğini doğumundan önce bilmektedirler¹. Çeşitli vesilelerle bunu ikrar etmişlerdir.

¹ Hıristiyanlara göre gerçekte Hız. İsa'nın hayatını ve öğretilerini anlatan ve ayrı ayrı yazarlar tarafından kaleme alınan dört farklı İncil nüshası vardır ki bunlar esasta birbirinin aynı kabul edilen Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleridir. Bunlardan Yuhanna İncili birtakım meseleleri gelecekle ilgili son derece önemli haberleri ve Hız. İsa'nın şakirtleriyle yaptığı veda görüşmelerini ihtiva etmektedir. Orada konumuzla ilgili bölümleri şöylece ifade edilmiştir: "Eğer beni seviyorsanız emirlerimi tutarsınız" "Ben de babaya yalvaracağım ve o size başka bir tesellici, Hakikat Ruhunu verecektir, ta ki daima sizinle beraber olsun." "Fakat benim isimle Baba'nın göndereceği Tesellici, Ruhül-Kudüs o size her şeyi öğretecek ve size söylemediğim her şeyi hatırıma getirecektir." Baba'dan size göndereceğim Tesellici, Baba'dan çıkan hakikat ruhu, geldiği zaman benim için o şahadet edecektir." "Fakat o hakikat ruhu gelince, size her hakikat yol gösterecek zira kendiliğinden söylemeyecektir; Fakat her ne iştirse söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir." "Ö beni taziz edecektir; çünkü benimkinden alacak ve size bildirecektir. Yukarıda metinlerde geçen ve "Tesellici" şeklinde Türkçeleştirilen kelime, "Paraclete" kelimesidir ki bu kelime Periqltyos kelimesinin bozulmuş şeklidir. Etimolojik ve lügat manası itibarıyla "En meşhur, şanı yüce ve övülmeye layık kimse" anlamına gelen bu kelimenin Arapça tam karşılığı "Ahmet" kelimesidir. Bu şekildeki bir yaklaşım Kur'an'da

Hız. Muhammed'in ticaretle uğraştığı sıralarda yaptığı seyahatler esnasında bu hususlar tespit edilmiştir. Hız. Muhammed Peygamber olarak ortaya çıktığı zamanda, Hıristiyanlardan bir kısım kimseler onun peygamberliğini kabul etmiştir. Ancak bu tür kişisel olaylarla, bir ilişki tespit etmek hayli zordur. Zira kişisel yaklaşımlarla dini düzeyde bir ilişki nispi olarak gerçekleşmektedir. Yine de bu seviyedeki ilişkilerde sempatik bir havanın oluşu dikkatleri çekmektedir.

Elçiler ve İslam'a davet mektupları vasıtasıyla sağlanan devlet bazındaki diyalog, daha sonraki dönemlere de örnek teşkil etmesi bakımından oldukça önemlidir. Hız. Peygamber'in elçileri vasıtasıyla mektup göndererek İslam'a davet ettiği hükümdarlardan altısı Hıristiyan'dır. Bu şekilde bir diyaloga katılım, İslam adına olumlu sonuçlar sağlayacak doğrultuda gerçekleşmiştir. Özellikle Hız. Peygamber'in Necran Hıristiyanları ile yaptığı antlaşma, İslam-Hıristiyan ilişkilerinin bazı çerçevelerini çizmektedir. Öncelikle Kur'an vasıtasıyla ehl-i kitap sayılan Hıristiyanlar, Hız. Peygamber'in fiili uygulamalarıyla da bazı imtiyazlar elde etmişlerdir. Genel karakter olarak İslam-Hıristiyan diyalogunda müsamaha hakim unsur olmuştur. Tarihi seyir içinde Hız. Peygamber İslam adına gereken hoşgörüyü göstermiş fakat Hıristiyanlar bunu ihlal etmiştir. Bu yaklaşım sonraki tarihi seyirde de gözlemlenmiş ve günümüzde de aynı şekilde devam etmiştir. Müslüman hükümdar ve devletin engin hoşgörü ve müsamaha ruhu Hıristiyanların taraflı tutumlarıyla karşılarında haçlı ruhunu bulmuş ve mücadele etmek zorunda kalmıştır. Sonuçta, sempatik bir havayla başlayan İslam-Hıristiyan diyalogu, çeşitli platformlar da Hıristiyanlığın istila hareketleriyle ciddi boyutlar kazanmıştır. Günümüzde de Hıristiyan

geçen "Hatırla ki Meryem oğlu İsa: Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmet adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim demişti. Fakat o kendilerin açık deliller getirince; bu açık bir büyüdür dediler" şeklindeki ifadeyle tam bir uyum göstermektedir. Diğer taraftan Yuhanna İncil'inde Hız. İsa'dan sonra "Faraklit" adında bir peygamber geleceği şeklindeki ifadelerde geçen "Faraklit" kelimesi İbranice'de "Parkılt" kelimesinin, Arapça'da "Farkılt" olarak okunmuş şeklidir. Yunanca'ya tercümesinde de "Paraklitos" olarak geçmiştir. Tesellici anlamında alındığı zaman da bu kelimeye ve taşıdığı diğer alametlere istinaden en hak olan kişinin Hız. Peygamber olduğu ifade edilmiştir. Yine aynı şekilde ibarelerde geçen "Hakikat Ruh" ifadesi de Hız. Peygamber'e yönelik yorumlanmıştır. İsa'dan sonra bir peygamber geleceğini haber veren metinlere "Ruhül-Kudüs kelimeleri en son peygamber olarak Hız. İsa'yı ikame etme düşüncesiyle, sonradan ilave edilmiş de olabilir. Zira bu yaklaşım yeni vücut bulmuş Hıristiyan kiliselerinin öğretimine daha uygun düşmektedir. Bu şekilde bir yaklaşım için de olunabileceği Kur'an'da haber verilerek menfaatleri doğrultusunda mukaddes kitaplarındaki ayetleri değiştirenler azapla korkutulmuştur. Yine aynı şekilde Kur'an'da ellerindeki kitaba göre hareket ederek peygambere uyanlar da övülmüştür. Hıristiyan düşüncelerinde bu iki durum da mevcuttur. Nitekim Ehl-i Kitap olan hahamlar ve papazlar, Resulullah'ın geleceğini ve geleceği zamanı Araplardan daha iyi biliyorlardı. Çünkü onun sıfatıyla ilgili bilgiler kitaplarında yazılıydı. İsmi de belliydi Peygamberleri zamanında son peygambere tabi olacaklarına dair söz alınmıştı. Ahmet isminde ve Hız. İbrahim'in dininde bir peygamber gönderileceğini söylüyorlardı. Sıddık Ünalan, *Hız. Muhammed Döneminde İslam Hıristiyan Diyalogu*, Kayseri 1994, s. 72-73 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

misyonerler ve müsteşrikler vasıtasıyla İslam ve Peygamberi taciz edilerek diyalog soğuk savaşa dönüşmüştür.

A- HİRİSTİYANLARLA YAPILAN İLİŞKİLER VE ANTLAŞMALAR

İslam-Hıristiyan münasebetleri açısından Mekke devri çok fazla hareketlilik göstermezken, Medine devrinde Hıristiyanlarla ilişkilerde bir artış olduğu gözlemlenmektedir.² Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği İslam, gittikçe artan bir taraftara sahip olmasının yanında, daha bir organize olmaya ve devletleşmeye başlamıştır. Böylece daha etkili ve etkili faaliyetler başlamıştır. Hz. Peygamber Medine'ye hicret eder etmez orada bulunan ve Resulullah'ın hain diye nitelendirdiği Ebu Amir er-Rahip adındaki bir Hıristiyan papaz Medine'yi terk etmiştir. Mekke'ye gelerek buraya yerleşen bu papaz, daha sonra Uhud savaşında yordakçılırla birlikte Mekkeliler safında savaşmıştır.³ Anlaşılan o ki bu papaz fasıklığı sebebiyle organize olmuş İslam toplumunun içinde barınamayacağını anlamış ve devletleşecek İslam'ın gücünü daha o zamandan sezmiştir. Geçmişte din adamı diye nitelenen papazların yaptığı bu olaylar daha sonraları Osmanlı Devleti'nde ve diğer Müslüman devletlerde de aynı görevleri devam ettirmişler ve günümüzde de aynı amaçla devam etmektedirler.

Hz. Peygamber, Medine'de İslam devletinin temellerini attıktan ve Medine halkını bu devlet yapısı içinde teşkilatlandırdıktan sonra, komşu kabilelerle birtakım siyasi temaslara başlamıştır. Resulullah, yaptığı anlaşma ve savaşlarla İslam Site devletinin durumunu iyice kuvvetlendirmiştir. Bunun akabinde de yabancı devlet başkanlarını İslam'a davete başlamış ve onlara elçiler eliyle mektuplar göndermiştir. Bu arada İranlıların, Ninova'da Bizanslılara mağlup olmaları ve bunun arifesinde mektuplarla başlayan davet hareketi, bir dizi yeni diplomasi hareketlerine sebebiyet vermiştir.⁴ Böylece Resulullah'ın Hıristiyanlarla devlet bazında olan ilk diplomatik münasebet başlamıştır. Hz. Peygamber'in ilk olarak elçiler göndermek suretiyle İslam'a davet ettiği meliklerin altısının da Hıristiyan olduğu dikkat çekmektedir.⁵ Bu da gösteriyor ki İslam ile Hıristiyanlar arasındaki ilişkiler başlangıçtaki gibi sempatik bir hava içindedir. Ne var ki daha sonraları, Müslüman bir elçinin Bizans topraklarında öldürülmesiyle bu sempatik hava dağılmıştır. Böylece ilişkiler gelişen olaylarla birlikte çok ciddi yaralar almış ve sonuçları da günümüze kadar yansımıştır. İşin garip tarafı bu gibi

² Mehmet Aydın, *Müslümanların Hıristiyanlara Karşı Yazdığı Reddîyeler ve Tartışma Konuları*, Konya, 1989, s. 23

³ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, (Çev: Salih Tuğ) C. I, İstanbul, 1991, s. 617-618

⁴ Hamidullah, I/182-183; Aydın, s. 24; M. Ali Kapar, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İstanbul, 1987, s. 239

⁵ Kapar, s. 247

anlaşmalarda ve ilişkilerde tarihi seyir içerisinde hep bozan veya ihmal eden taraf Hıristiyan gruplar olmuştur.

1-Mısır Mukavkıs'ı

İran orduları, Ninovada kesin ve ağır bir yenilgiye uğramışlar ve böylece Mısır ve diğer birçok ülkeden çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu sırada Mısır'ın başında kopt (kıpt) soyundan gelen bir patrik (Mukavkıs) bulunmaktadır.⁶ Resulullah'ın , Hatip İbn Ebi Belta ile gönderdiği mektupta eline ulaşmıştır. Hz. Peygamberin mektubu şöyledir:

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla!

Selam hidayete tabi olanlara olsun. Bundan sonra (bilesin ki) ben seni İslam davetiyle davet ediyorum. Müslüman ol selamete er ve Müslüman olursan Allah sana iki kat sevap verir. Şayet yüz çevirirsen bütün Kıptilerin günahı sana aittir.⁷ Hz. Peygamber mektubunun bundan sonraki kısmını Kur'an-ı Kerim'in “Ey Kitap ehli ancak Allah'a kulluk etmek, Ona bir şeyi eş koşmamak, Allah'ı bırakıp birbirimizi rab edinmek üzere, bizimle sizin aranızda müşterek olan bir söze gelin! Eğer yüz çevirirlerse; “Bizim Müslüman olduğumuza şahit olun” deyin.”⁸ şeklindeki âyetiyle tamamlamıştır. Bu şekilde mektupla sağlanan diyaloga Mukavkıs'ta yazmış olduğu bir mektupla cevap vermiş ve şöyle demiştir: “Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Kıpt kavminin büyüğü Mukavkıs'tan Muhammed b. Abdillaha, selam senin üzerine olsun. Bundan sonra (bilesin ki) mektubunu okudum, orada zikrettiğin konuları ve davet ettiğin hususu anladım. Ben gelecek bir nebii bekliyorum. Ancak onun Şam'da ortaya çıkacağını zannediyordum. Elçine ikramda bulundum. Sana Kıptiler arasında büyük değeri olan iki cariye ve elbise gönderiyor ve binmen için de sana bir katır hediye ediyorum. Sana selam olsun...”⁹

Mukavkıs bu davet mektubuna nazik bir eda ile Arabistan'dan bir Resul çıkma ihtimalini reddederek, Hz. Peygamberin davetine olumlu cevap vermemiştir.¹⁰ Hz. Peygamber'e iki kadın köle (cariye), bir elbise ve bir katır gönderdiğini beyan etmektedir. Hz. Muhammed hediyeleri dağıtmış ancak

⁶ Hamidullah, I/315; Hasan, İbrahim, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal, İslam Tarihi*, (çev:İsmail Yiğit-Sadrettin Gümüş), İstanbul, 1987, I/211.

⁷ Hamidullah, I/315-316; el-Cevziyye, İbn Kayyim, *Zadu'l-Mead*, (Çev: Şükrü Özen-H. Ahmet Özdemir-Ali Vasfi Kurt), İstanbul 1989, IV/233; Hasan, I/211

⁸ Kur'an-ı Kerim 3/Alı İmran, 64.

⁹ İmam Suyuti, *el-Hasaisu'l-Kübra*, Olağan Üstü Yönleriyle Peygamberimiz, (Çev: Naim Erdoğan), II, İstanbul 2003, s. 467-470; el-Cevziyye, IV/234.

¹⁰ Hamidullah, I/316; el-Cevziyye, IV/234; Mevlana Şibli, *Büyük İslam Tarihi, Asrı Saadet*, (Çev: ÖmerRıza Doğrul), İstanbul, 1977, I/231.

Hıristiyan köle kadınlardan olan Mariye'yi kendine nikahlamıştır. İbrahim¹¹ adındaki Resulullah'ın oğlunun da annesi bu Mariye'dendir.¹²

2- Gassan Emiri

VII. Asrın ilk çeyreğinde İranlıların Suriye'yi işgal etmeleriyle Gassan Kralının siyasi kuvveti zayıflamış ve ülkesi de işgal altına girmiştir. Bizans'tan daha fazla Bizans taraftarı olan Gassaniler karşı hücum sırasında da Heraklyus'un yanında yer almışlardır. M. 627 yılında İranlıların mağlup edilip, Suriye'den çıkarılmalarıyla Gassaniler ülkelerini yeniden ele geçirmiş ve eski kudretlerine kavuşmuşlardır. M. 629 da İmparator, bir Gassani başkanına yeniden krallık tacını giydirmiştir. Bu sıralarda Gassan emiri el-Haris bin Ebi Şemer'e¹³ de Hz. Peygamber'in Şuca b. Vehb ile gönderdiği mektup ulaştırılmıştır. Mektup şöyledir:

“ *Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla!*

Allah'ın Resülü Muhammed'den Haris b. Ebi Şemer'e:

*Allah'ın selamı, hidâyet yoluna girmiş bulunan, Allah'a inanan ve bunu ikrar edenin üzerinde olsun!...Buna göre, senin mülkünün senin elinde kalması için, hiçbir şeriki ve ortağı bulunmayan.Bir ve Tek'lik sıfatında olan Allah'a İnanmaya seni davet ederim.. (Şayet iman edersen) krallığın sana kalır.”*¹⁴ Hz. Peygamber'in kendisine bu şekilde bir mektup göndermesine izzeti nefsinin kırıldığı hissine kapılan el-Haris Medine'ye bir saldırı düzenleme tehdidinde bulunmuştur.¹⁵ Diğer taraftan Hz. Peygamberin, Busra valisine gönderdiği mektubu taşıyan Haris b. Umeyr-i Ezdi adındaki elçinin diğer bir Gassan emiri tarafından kendi arazisinden geçerken öldürülmesiyle birlikte bir dizi yeni olaylar cereyan etmiştir. Bu şekilde devletler arası hukuka aykırı olarak gerçekleşen bu haksız davranış Müslümanları üzmüş ve öç almaları için harekete geçmelerine sebebiyet vermiştir.¹⁶

¹¹ Yakubi, Ahmed b. Ebi Yakub b. Cafer b. Vehb b. Vazih el-Ahbari (292/905), *Tarihu'l-Yakubi*, Beyrut, ?, II/87-89

¹² İbn İshak, Muhammed b. Yesar, *Siret-i, İbn İshak*, (Tahk. Muhammed Hamidullah, Konya, 1984/252; Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarihi Taberi Tercemesi*, (Çev: Mehmet Emmioğlu(Can Kitabevi), Konya 1973, II/446; Hamidullah, I/316; Şibli, I/321; Mevdudi, Seyyid Ebu'l-ala, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber*, (Çev: N. Ahmet Asrar), İstanbul, 1972, I/505; Brockelmann, Carl, *İslam Ulusları ve Devletler Tarihi*, (Çev: Neşet Çağatay), Ankara 1992, s. 23; Cevdet Paşa, Ahmet, *Kıyas-ı Enbiya*, (Haz: Mahir İz), C.I, Ankara 1985, I/257.

¹³ Muhammed Hamidullah, *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, (Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri), (Çev: Vecdi Akyüz), İstanbul 1995, s. 140-142.

¹⁴ Hamidullah, *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, s. 140-141; İmami Suyuti, II/466-467; el-Cevziyye, IV/239; Hamidullah, I/329.

¹⁵ Hamidullah, I/329; Aydın, s. 24; Mevlana Şibli, *Büyük İslam Tarihi, Asrı Saadet*, (Çev: Ömer Rıza Doğrul), İstanbul 1977, I/321; Ahmet Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*, (Haz: Mahir İz), Ankara 1985, I/258

¹⁶ Hamidullah, I/329; Aydın, s. 24; Dursun Hakkı Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul 1986, I/507; Mehmet Zeki Canan, *İslam Tarihi, Cahiliye Devri Sıyer-i Nebi Halifeler Devri*, İstanbul 1977, I/351; Brockelmann, s. 24; Hüseyin Algül, *İslam*

Mute de cereyan eden Gassanilerle Müslümanlar arasındaki savaşta, Müslümanlar Resulullah tarafından tayin edilen üç komutanı da birbiri arkasına şehit vermiştir. Bu durum karşısında Halid b. Velid komutanlığı üstlenerek geri çekilmiştir.¹⁷ Hicri VIII. M. 629 senesinde gerçekleşen bu savaştan sonra IX. Hicri yıla doğru bu kabilenin üç kişilik bir heyet Medine'ye gelerek Müslüman olmuştur.¹⁸ Yine aynı yıl içinde Gassanilerin (yani Bizanslıların) endişe uyandırıcı savaş hazırlıklarına giriştiklerine dair haberler üzerine, Resulullah da 30.000 mevcutlu bir ordu hazırlayarak Tebuk'e gelmiş ve konaklamıştır.¹⁹ Burada Bizans'ın Arabistan'ı istilasına dair anlatılanların aslı olmadığı anlaşılmış, Resulullah burada yirmi gün süreyle kalarak tekrar Medine'ye geri dönmüştür.²⁰

Gassanilerle alakalı diğer bir olay da bu yıllar içinde gerçekleşmiş, Gassan emirliği giderek küçülmüş ve Belka'da küçük bir beylik haline gelmiştir. Bu sıralarda emir el-Haris ölmüş, yerine Cebeli Eyhem geçmiştir. El-Haris adına gönderilen mektup Cebele b. Eyhem'in eline geçince Müslüman olmuş, fakat Hz. Ömer'in halifeliği zamanında irtidat ederek İstanbul'a gitmiş ve orada ölmüştür.²¹

Hz. Peygamber'in Tebuk seferi sırasında etrafa gönderdiği birliklerin faaliyeti soncunda çeşitli bölgeleri temsilen bir takım heyetler Tebuk'e gelerek Resulullah'a tabi olacaklarını beyan etmişlerdir. Bu heyetler Doğudaki Dumet'ul-Cendel'den, Batı'daki Makna'dan, Eyle Limanından, Cebreden ve Filistin'deki Ma'an yöresindeki Azruh'dan gelmişlerdi. Burada önemli olan ve stratejik öneme sahip olan Eyle liman'ı askeri ve dini yönden öneme sahip bir yerdi. Onun için Hz. Peygamber buraya göndermiş olduğu mektubunda iki şeyden söz ediyordu. Birincisi ya dini itaat ikincisi ise siyasi itaat olarak kabul etmelerini tavsiye ediyordu. Gönderdiği mektubun içeriğine bakacak olursak açıkça bir tehdidin olduğunu görmekte mümkündür. Mektup;

*“Şayet gönderdiğim elçileri memnun etmeden geri çevirecek olursan, bunu bir harp ilanı sayarım. Artık çocukları harp esiri, yetişkinleri ise telef ederim, zira ben dosdoğru bir Allah Resulüyüm. Allah'a ve resullerine, kitaplarına, Meryem'in oğlu İsa Mesih'in Allah'ın Kelimesi ve Allah'ın bir elçisi olduğuna inanırım. O halde size herhangi bir kötülük ve zarar ulaşmadan haydi gelin bu dediklerimi yapın.”*²²

Eyle halkına Hz. Peygamber her türlü güvenceyi vererek onların karada ve denizde yapacakları seferlerde yanlarında olacaklarının da garantisini vermişti. Eyle Piskoposu Mar Yuhanna, 300 altın dinarlık bir

Tarihi, İstanbul 1986, I/471; Cevziyye, III/427; W. Montgomery Watt, *Muhammad At Mecca*, London 1972, 113.

¹⁷ Cevziyye, III/428-430; Çağatay, *İsl. Tar.*, 255; Algül, I/476-479.

¹⁸ Hamidullah, I/330; Aydın, s. 25; Brockelmann, s. 24.

¹⁹ Hamidullah, I/336; Şibli, I/371; Cevdet Paşa, I/320-321.

²⁰ Cevdet Paşa, I/322-323; Şibli, I/372-373.

²¹ İbnu'l Emin Mahmud Esad, *Tarih-i Din-i İslam (Medhal)*, ?, 1327, II/910; Canan, I/374.

²² Hamidullah, *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, s. 129-130; Hamidullah, I/340.

yıllık cizye vergi vermeyi de taahhüt etmiştir. Hz. Peygamberin huzuruna gelen Eyle elçisine şeref kaftanı vererek onları da taltif etmiştir. Bu kaftan Hz. Peygamberin bir hatırası olarak, Abbasiler tarafından satın alınana kadar, yaklaşık bir asır Eyleliler elinde kalmıştır²³.

3-Bizans Kayseri Herakliyus

Bizanslıların, Ninova zaferinden birkaç ay sonra Hudeybiye antlaşmasını müteakiben Hz. Peygamber, Dihyetü'l Kelbi'yi bir mektupla birlikte Bizans imparatoru Herakliyus'a göndermiştir.²⁴ Mektup şöyledir: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Resulu Muhammed'den Romalıların büyüğü Herakliyus'a. Selam hidayete tabi olanlara olsun bundan sonra (bilesin ki) ben seni İslam'a davet ediyorum; Müslüman ol selamet bul (müslüman ol da) Allah senin mükafatını iki kat versin. Şayet yüz çevirirsen ırgat ve çiftçinin vebali de senin üzerine olur²⁵. Ey Ehl-i Kitap! Sizinle bizim aramızda eşit olan bir kelimeye geliniz. Allah'tan başkasına tapmayalım, ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım, Allah'ı bırakıp birbirimizi Rabler kabul etmeyelim. Şayet yüz çevirirlerse siz deyin ki; şahit olunuz ki, biz Müslümanlarız."²⁶ Kayser bu mektubu aldıktan sonra durumu tetkik için o sırada o bölgede bulunan Ebu Süfyan ve beraberindekileri huzura çağırtmıştır. Bir takım sorular sormak suretiyle Hz. Peygamber hakkında bir hayli bilgiler elde eden Herakliyus "Eğer ben selamete ona kavuşacağımı bilseydim hiçbir yük ve sıkıntıya bakmadan giderdim. Eğer yüce huzurunda bulunmak şerefine erersem, mübarek ayaklarını yıkardım" demiştir.²⁷ Ayrıca Hz. Peygamber'in elçisine gereken bütün hürmet ve rağbeti göstermiş olmasına rağmen İslam'ı açıkça kabul etmemiştir.²⁸

Bu sıralarda Bizans'da siyasi olduğu kadar dini alanda da büyük huzursuzluklar mevcuttur. Bölgenin baş papazına da bu sebeple Dihyetü'l-Kelbi getirdiği mektupla müracaat etmiş ve onun onayını da almak istemiştir. Mektubun içeriği şöyledir:

²³ Hamidullah, I/340.

²⁴ Müslim, Ebu Hüseyin Müslim İbnu'l Haccac, *Sahihi Müslim* (Ter. ve Şerhi, çev: Ahmet Davutoğlu), İstanbul 1978, VIII/4996, Hamidullah, I/333; Aydın, s. 25; Şibli, I/316; Canan, I/336; Hüseyin Efendi el-Cisri, *Risale-i Hamidiyye*, (İslam Hak ve Hakikat Dinidir), (Terc: Manastırlı İsmail Hakkı), (Sad; Ahmet Gül), İstanbul 1980, 53 vd; Kapar, s. 245; Ali Himmet Berki-Osman Keskiöglü, *Hatemü'l-Enbiya, Hz. Muhammed ve Hayatı*, Ankara 1991, s. 327.

²⁵ Hamidullah, *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, s. 120-128

²⁶ İmam Suyuti, II/446-460; Hamidullah, I/333; Yıldız. *B. İsl. Tar.* I/503-504; el-Cisri, s. 531 vd; Canan, I/336-337

²⁷ el-Cisri, s. 535-552; Şibli, I/317-318; Aydın, s. 25; Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, (Çev; Zakir Kadiri Ugan-Ahmet Temir), İstanbul 1991, V/584 vd.

²⁸ Hamidullah, I/333; Aydın, s. 26; *Taberi Tarihi Ter.* II/447; Ebu Hüseyin Müslim İbnu'l Haccac, *Sahihi Müslim*, Tercemesi ve Şerhi, (Çev: Ahmet Davutoğlu), İstanbul, 1978, VIII/494 vd

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla! Ey duğatur (autocrator?..) Piskopos!

Allah’ın selamı iman eden üzerine olsun!

Bu (sözün) devamı olarak bil ki Meryem’in oğlu İsa saf ve temiz Meryem’e nasib edip verdiği (indirdiği) Allah’ın Ruhü ve kelimesidir. Bana gelince ben, Allah’a İman eder, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbat’a vahyolunana ve bize indirilene inanırım. Aralarında hiç bir fark gözetmeksizin Musa, İsa ve diğer peygamberlere ulaşan vahye iman ederim. Biz o Allah’a teslim olmuşuz. (Allah’ın) selamı hidayet yolu üzerinde bulunana olsun!” Böylece İslam’ı kabul eden baş papaz etrafında bulunan eşraftan olan kişilere, durumu anlatmış, fakat onların saldırıları sonucu hayatını kaybetmiştir.²⁹

Hz. Muhammed, Tebuk’e vardığında Herakliyas’a ikinci bir mektup gönderdi.

“Allah’ın elçisi Muhammed’den Rum’un sahibine,

Seni İslam’a çağırıyorum. Eğer Müslüman olursan, sana Müslümanların hak ve ödevleri vardır. İslam’a girmezsen, cizye ver. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurur:

“Kitap verilenlerden Allah’a ve ahiret gününe inanmayan, Allah’ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini kabul etmeyenlere kendi elleriyle ve boyun eğerek cizye verinceye kadar savaşın”

Aksi halde, çiftçiler (halk) ile İslam’ın arasına girme ki Müslüman olsunlar ya da cizye versinler.”³⁰

Hz. Peygamber, Herakliyas’un İslam’a girmesini ya da en azından Müslümanlığı kabul eden tebaalarına şiddet göstermemesini ve onları cezalandırmamasını, talep etmektedir.³¹ Hz. Peygamber, İslam dinine girenlere karışılmaması yanında girmeyenlerin de cizye ödemelerine müdahale edilmemesini belirtmiştir. Herakliyas, Hz. Peygamber’in bu açık tekliflerinden hiç birine cevap vermemiş sadece belli bir miktar altın para göndermiştir. Resulullah da bunu İslam ordularına dağıtmıştır. Anlaşılan o ki Hz. Peygamber bunu diplomatik bir hediyeye düşünmemiştir.³² Görüldüğü gibi başlangıçtaki iyi ilişkiler giderek bozulmaya başlamış ve Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında savaşlar dahi olmuştur.

4-Habeşistan Kralı Necaşi

Hz. Muhammed, Habeş Kralı Necaşi’ye gönderdiği mektup;³³.

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla!

²⁹ Taberi, *Mil. Hük. Tar.* V/589-590; Hamidullah, I/334; Aydın, s. 26

³⁰ Hamidullah, *el-Vesaiku’s-Siyasiyye*, s. 123-124.

³¹ Hamidullah, I/338; Aydın, s. 26

³² Hamidullah, I/338; Aydın, s. 26

³³ Hamidullah, *el-Vesaiku’s-Siyasiyye*, s. 113-120

*Allah'ın Resulu Muhammed'den Habeşistan Kralı Necaşi'ye, sen müslüman ol ben senden dolayı O'ndan başka ilah olmayan, Melik, Kuddüs, Selam ve Müheymin sıfatlarıyla muttasıf olan Allah'a hamdederim. Şehadet ederim ki İsa b. Meryem'e ilka ettiği Ruhu ve Kelimesidir ki Meryem bu ilke ile hamile kalmış ve Allah, Adem'i eliyle yarattığı gibi onu da ruhundan üfleyip yaratmıştır, ben seni hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a, Ona itaat etmeye, bana tabi olmaya ve bana gelen vahye iman etmeye davet ediyorum. Ben Allah'ın elçisiyim, ben seni ve askerlerini Allah'a çağırıyorum. Ben sana tebliğimi yapmış ve gerekli nasihatte bulunmuş oldum. Selam doğru yola tabi olanlara olsun*³⁴

Hz. Muhammed, mektubu götüren Amr b. Umeyye-i Damr'i iki görevle vazifelendirmiştir. Biri mektubu Necaşi'ye ulaştırmak, ikincisi de Ummü Habibe'nin gıyaben Resulullah'a nikahlamasını ve mültecilerin gönderilmesini talep etmektir.³⁵

Bu mektupla birlikte Necaşi İslam'ı kabul ettiği gibi Hz. Muhammed'in diğer taleplerinden olan Ümmü Habibe'yi 400 dinar mukabilinde Hz. Peygambere nikahlamış ve diğer Müslümanları da iki gemi ile Kızıldeniz'den geçişlerini sağlayarak Medine'ye göndermiştir.³⁶ Daha sonrada Necaşi bir mektupla Hz. Peygambere şu cevabı vermiştir:

*“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Necaşi Ashame'den Allah'ın elçisi Muhammed'e selam senin üzerine olsun ey Allah'ın Nebisi. Allah'ın fazlı, rahmeti ve bereketi sana olsun. Allah, kendinden başka ilah olmayandır. Bundan sonra (bilesin ki) İsa'nın durumunu zikrettiğin mektubun bana ulaştı ey Allah'ın Resülü yerin ve göğün Rabbine yemin ederim ki, İsa da senin zikrettiğin konulara hiçbir ilave yapmamıştır; aynen senin dediğin gibidir. Bize göndermiş olduğun şeyleri öğrenmiş amcanın oğluna ve onun arkadaşlarına yakınlık göstermiş bulunuyoruz. Şahadet ederim ki sen, kendisi doğru söyleyen, kendinden önceki peygamberleri de doğrulayan Allah Resulüsün. Ben hiç şüphe etmeden sana itaat ederim (senin adına) amcanın oğluna biat edip onun elinde (Müslüman olarak) alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum.”*³⁷

Gönderdiği mektupla da yetinmeyen Necaşi oğlunu da bir heyetle birlikte Hz. Peygamber'e göndermek üzere yola çıkarmış, istediği takdirde kendisinin de huzura varacağını bildirmiştir. Ne var ki oğlu ile birlikte gelen heyet denizde boğulmuşlardır.³⁸ Diğer taraftan gönderilen mülteciler, Resulu Ekrem'in Hayber muharebesinde iken Medine'ye gelmişlerdir.³⁹

³⁴ Buhari, Muhammed İbn İsmail İbn İbrahim İbn el-Muğıra, *Sahih-i Buhari Muhtasarı*, Müellif: Zeynuddin Ahmed b. Ahmed el-Zebidi, Ter: Kamil Miras, Ankara, 1979, XII/386-390; el-Cevziyye, IV/231; Taberi, *Milli Hük. Tar.* V/293-294; Canan, I/338

³⁵ Cevdet Paşa, I/256; Canan, I/338; Kapar, s. 245

³⁶ Cevdet Paşa, I/256; Kapar, s. 245; Canan, I/338

³⁷ el-Cevziyye, IV/233; Taberi, I/593; Süleyman Ateş, *İslam'a İtirazlar ve Kur'an-ı Kerim'den Cevaplar*, Ankara 1972, 246

³⁸ Taberi, *Mil. Hük. Tar.* V/593

³⁹ Cevdet Paşa, I/257; Canan, s. 23

5-Necranlı Hıristiyanlar

H. Peygamber'in hayatında İslam Hıristiyan münasebetleri açısından en çok dikkat çeken konu Necranlı Hıristiyanlarla kurulan temaslardır. Bilindiği gibi Arap yarımadasında en çok Hıristiyan topluluğun bulunduğu bölge Necran bölgesidir.⁴⁰ Necran, Hicaz ile Yemen arasında bir yerdir. H. Peygamber döneminde bu bölgede 73 yerleşim merkezi mevcut olup 120.000 kişilik bir ordu çıkarabilecek kadar nüfusu vardır. Ve bu nüfusun hemen hemen tamamı Hıristiyan'dır.⁴¹ Necran Hıristiyanlarının büyük ekseriyetini teşkil eden kütle Mezhic'in bir kolu olan Beni Haris b. Ka'b Belharis kabilesidir.⁴² Fakat buna rağmen Belharislerin bütün kollarının Hıristiyan olduğunu söylemek mümkün değildir.⁴³ Bu Hıristiyan kabile kendine ait bir idari sistemle idare olunmuştur. Üç liderin temsil ettiği mevkiler "Akib, Uskuf ve Seyyid" makamlarıdır. Akib; kabilenin emiri ve kendisiyle müşavere edilen rey sahibi kimsedir, kararlar bunun görüşüyle alınır. Seyyid; yolculuk ve toplantıların yöneticisi konumunda olup kendisine iltica edilen merkezi kimselerdir. Uskuf'da; din alimi ve piskoposlarıdır ki bunlar kendi kitaplarını okudukları yerlerin de sahibidir. H. Peygamber döneminde kabilenin bu makamlarından Akibliği Abdul Mesih, Uskufluğu Ebu Haris b. Alkame, Seyyidliği ise el-Eyhem temsil etmektedir.⁴⁴ Bunların içinde en çok şeref sahibi olan Ebu Haris olup Rum melikleri adına birçok faaliyet icra etmiştir.⁴⁵

H. Peygamber H. IX senesi İslam'a davet etmek üzere Necran Hıristiyanlarına Mure b. Şu'be'yi göndermiştir. Onlarla Muğre b. Şu'be arasında şöyle bir olay cereyan etmiştir.⁴⁶ "Kur'an-ı Kerim'de zikredilen; "*Ey Harun'un kızkardeşi*"⁴⁷ ifadesine dayalı olarak; H. Musa, H. İsa'dan şu kadar sene evvel yaşamış ve Harun da onun kardeşi olduğu halde nasıl olur da H. Meryem Harun'un kız kardeşi olabilir? Şeklindeki Necranlı Hıristiyanların sorusuyla karşılaşmış olan Muğre b. Şu'be cevap veremeyeceğini anlayınca geri dönmüştür.⁴⁸ Medine'ye gelen Muğre b. Şu'be Resulullah'a bu meseleyi sormuş H. Peygamber de; "*H. Meryem zamanındaki insanlar, kendilerinden önce geçen peygamberlerin ve iyi*

⁴⁰ Aydın, s. 26; Mustafa Fayda, *H. Ömer Zamanında Gayr-i Müslimler*, İstanbul ?, s. 23

⁴¹ Seyyid Ebu'l-ala Mevdudi, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve H. Peygamber*, (Çev: N. Ahmet Asrar), İstanbul 1972, I/596

⁴² Fayda, s. 23

⁴³ Hamidullah, I/619; Fayda, s. 23; Aydın, s. 16

⁴⁴ Ebu Muhammed Abdumelik İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviye*, Tercemesi, (Çev: Hasan Ege), İstanbul, 1985, II/287; Mevdudi, I/596; el-Cevziyye, IV/178; Fayda, s. 24; Ateş, s. 346

⁴⁵ İbn Hişam, I/287; Şibli, I/434

⁴⁶ Aydın, s. 27

⁴⁷ Kur'an-ı Kerim, 19/Meryem, 28

⁴⁸ Aydın, s. 27

kimselerin isimlerini çocuklarına ad olarak veriyorlardı” şeklinde cevap vermiştir.⁴⁹

Hız. Peygamber, Necran’a mektup göndererek onları aşağıda belirtildiği şekilde İslam’a davet etmiştir:

*“Muhammed’den Necran papazlarına; İbrahim, İshak ve Yakub’un Allah’ının adıyla! Gerçekten de ben sizi yaratıklara tapmaktan, Allah’ın kulluk ve ibadetine davet ediyorum ve sizi yaratıklarla yapılmış olan ittifak anlaşmalarının ötesinde, Allah ile ittifak anlaşması yapmaya çağırıyorum. Bu duruma göre şayet reddedecek olursanız, cizye gelir; şayet cizyeyi de redderseniz size harp açarım v’es-selam...”*⁵⁰

Bu mektubu alan Necranlıların ileri gelenleri kendi aralarında ne yapacaklarını tespate koyulmuşlardır. Necranlılar, Resulullah’ın mektubunu alır almaz, istişare etmişler; “Allah’ın İbrahim’e, İsmail’in zürriyetinden bir peygamber göndereceğini va’d ettiğini, Hız. Muhammed’in de “*O peygamber*” olmadığını nasıl ortaya konulacağı” hususunda fikir birliğine varmışlar ve bir heyetin Resulullah’a gönderilmesine ve onların getireceği haberin beklenilmesine karar vermişlerdir.⁵¹

Necran heyeti, Medine’ye gelirken Ebu Haris (Uskuf)’in kardeşi Kuz b. Alkame ile beraber bir katıra binmişlerdi. Katırın tökezlemesiyle düşen Kuz. B. Alkame (Hız. Peygamber’i kastederek) onun yüzünden tökezledi deyenice Ebu Haris; “*hayır belki senin yüzündendir*” demiş ve bunun üzerine Kuz, “*Niçin kardeşim*” deyince Ebu Haris şu sözlerle mukabelede bulunmuştur. “*Vallahi o elbette bir nebidir. Onu bekliyorduk*” bu ifade üzerine Kuz “*bu hususu bildiğine göre neden ona inanmıyorsun*” demekten kendini alamamış, Ebu Haris’de kavminin kendilerine yaptığı iyiliklerin, şan ve şerefın buna engel olduğunu belirtmiştir. Bu iki kardeş arasındaki konuşmadan dolayı Kuz kardeşinden önce gelerek Müslüman olmuştur.⁵² Yukarıdaki hadiseden de anlaşılacağı üzere Hıristiyanlıkla alakalı hemen hemen herkes, Hız. Muhammed’in peygamberliği beklentisi içerisindeydi. Bu beklenti içinde olanlar, çeşitli sebeplerden dolayı onun peygamberliğini ikrar edememiş, bunun yanında Hız. Muhammed’i peygamber olarak kabul edenleri ve bu vesile ile Müslüman olanlara da engel olmamışlardır.

Necran Hıristiyan heyeti bir ikinci vakti Medine’ye gelerek mescide girmişlerdir. Üzerlerinde çok süslü elbiselerle birlikte, doğu istikametine yönelerek ibadet etmek istemişler, sahabeler bunlara engel olmaya kalkışınca Hız. Peygamber onlara müdahale edilmemesini emretmiştir. İbadetlerini bu şekilde tamamlayan heyet, itikat bakımından farklı görüşlere sahiptiler.⁵³ Diğer taraftan giysileri ve takıları sebebiyle Hız. Peygamberle bir gün süreyle

⁴⁹ el-Cevziyye, IV/185; Aydın, s. 27 [169 nolu dipnot]

⁵⁰ Hamidullah, I/619; el-Cevziyye, IV/180; Fayda, s. 25-26

⁵¹ el-Cevziyye, IV/180; Fayda, s. 26; Şibli, I/434; Aydın, s. 28

⁵² İbn Hişam, II/288; Fayda, s. 27

⁵³ İbn Hişam, II/289-290; Fayda, s. 28; Hamidullah, I/620; Aydın, s. 28; Ateş, s. 346; Yazır I/1011-1012

görüşmeyen heyet tebdili kıyafet yaparak ancak ertesi gün Resulullah'la görüşebilmişlerdir.⁵⁴ Resulullah'ın doğuya yönelerek namaz kılan bu Hıristiyan kafilesine kendi mescidinde müsaade etmesi dini inanç ve kanaatlere gösterilen müsamahaya en güzel bir örnektir.

Yapılan görüşme esnasında Hz. Peygamber, Necran heyeti adına konuşan dini lideri Ebu Haris ile başkanları Abdül Mesihî İslamiyet'i kabule çağırmıştır. Onlar da “*Biz senden önce Müslüman olduk*” diye cevap vermişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber; “*Yalan söylüyorsunuz, sizi İslamiyet'e kabulden üç şey alıkoymaktadır. Bunlar; domuz eti yemeniz, haça tapmanız ve Allah'ın oğlunun bulunduğu inanmanızdır.*” deyince bu defa onlar: “*O halde İsa'nın babası kim?*” diye sormuşlardır. Hz. Peygamber bu soruya hemen cevap vermemiş, susmuştur. Bundan sonra Necranlı Hıristiyanlarla Resulullah arasındaki konuşmalar vahye dayalı olarak cereyan etmiştir.⁵⁵ Al-i İmran'ın başından itibaren seksen dokuz ayeti Necranlı Hıristiyanlarla Resulullah arasında cereyan etmiş bulunan münakaşaların canlı bir hatırasını muhafaza etmektedir.⁵⁶ Bu ayetlerin büyük

⁵⁴ el-Cevziyye, IV/180-181

⁵⁵ İbn Hişam, II/291; Fayda, s. 28; Şibli, I/435; Aydın, s. 28

⁵⁶ Al-i İmran suresinden bazı ayetleri buraya aldık; konumuza ve olaylara açıklık getirmesi bakımından, yukarıda da İncil'den bazı ayetleri aldık ki Hz. Muhammed'in geleceğine dair. Kur'anı Kerim *Al-i İmran Suresi*, 3/19-“Allah katında din, İslâm'dır. Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf aralarındaki aşırılık yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah, hesabı çabuk görendir. 20-Seninle tartışmaya girişirlerse, de ki: “Ben de özümü Allah'a teslim ettim bana uyanlar da.” Kendilerine Kitap verilenlere ve ümmilere de ki: “Siz de İslâm oldunuz mu?” Eğer İslâm olurlarsa doğru yolu bulmuşlardır. Yok eğer dönerlerse, sana düşen, sadece duyurmaktır. Allah kullarının yaptıklarını görmektedir. 21-Allah'ın âyetlerini inkâr edenler, haksız yere peygamberleri öldürenler, insanlar arasında adâleti emredenleri öldürenler (var ya), onlara, acı bir azâbı müjdele! 22 Onların yaptıkları, dünyâda da, âhirette de boşa çıkmıştır ve onların hiçbir yardımcısı da yoktur. 23-Baksana Kitap'tan kendilerine bir pay verilmiş olanlar, aralarında hüküm versin diye Allah'ın Kitabına çağırılırlar da sonra onlardan bir topluluk yüz çevirerek dönüyorlar. 24-Bu hareketleri, onların: “Bize, ateş sayılı birkaç günden başka dokunmayacak.” demelerinden ileri gelmektedir. Uydurdukları şeyler, onları dinlerinde yanıltmıştır... 28-Müminler, inananları bırakıp, kâfirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa Allah ile bir dostluğu kalmaz. Ancak onlardan (gelebilecek tehlikeden) korunmanız başka. (Şerlerinden korunmak için dost gözükebilirsiniz). Allah sizi kendisin(in emirlerine karşı gelmek)den sakındırır. (Sakın hükümlerine aykırı davranarak, düşmanlarını dost tutarak O'nun gazabına uğramayın. Çünkü) dönüş Allah'adır. 32-De ki: “Allah'a ve Elçiye itâat edin!” Eğer dönerlerse muhakkak ki Allâh, kâfirleri sevmez. 33-Allah, Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini, İmran ailesini birbirinin soyundan olarak alemlere tercih etti. Allah işitendir, bilendir.” 35-İmrân'ın karısı demişti ki: “Rabbim, karnımda olanı tam hür olarak sana adadım, benden kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin.” 36-Onu doğurunca Allah onun ne doğurduğunu bilirken yine şöyle söyledi: “Rabbim, onu kız doğurdum, erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu kovulmuş şeytânın şerrinden sana ısmarlıyorum.” 37-Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi ve Zekeriyâ da onun bakımını üstlendi. Zekeriyâ, onun yanına, mihrâba her girdiğinde yanında bir rızık bulurdu. “Ey Meryem, bu sana nereden?” derdi. (O da) “Bu, Allâh katından” derdi. “Allâh, dilediğine hesapsız rızık verir.” 38-Orada Zekeriyâ, Rabbine du'â etmiş: “Rabbim, demişti, bana katından temiz bir nesil ver. Sen du'â'yı işitensin!” 39-Zekeriyâ, mabedde durmuş namaz kılarken, melekler ona: “Allâh sana, Allah'tan bir kelimeyi doğrulayıcı, efendi, nefesine hakim ve iyilerden bir peygamber

olacak Yahya'yı müjdelere," diye ülediler. 40-Dedi ki: "Rabbim, bana ihtiyarlık gelip çatmış, karım da kısırken benim nasıl oğlum olur?" (Allah): "Öyle (ama) Allah, dilediğini yapar." dedi. 41 Rabbim, o halde bana (oğlum olacağına dair) bir alâmet ver! dedi. (Allah) buyurdu ki: "Senin alâmetin üç gün insanlarla işâretten başka türlü konuşamamandır; Rabbini çok an, akşam sabah (O'nu) tesbih et!" 42-Melekler demişti ki: "Ey Meryem, Allâh seni seçti, temizledi ve seni dünyâların kadınlarına üstün kıldı." 43-Ey Meryem, Rabbine divân dur, secde et ve (O'nun huzûrunda) eğilenlerle beraber eğil! 44-(Ey Muhammed) Bunlar sana vah yettiğimiz, görünmez âlemin haberlerindedir. Meryem'e hangisi kefil olacak diye (kur'a) oklarını atarlarken sen onların yanında değildin; birbirleriyle çekıştikleri zaman da sen yanlarında değildin. 45-Melekler demişti ki: "Ey Meryem, Allah seni, kendisinden bir kelime ile müjdeliyor: Adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir; dünyâda da, âhirette de yüzde (şerefli) ve (Allah'a) yakın olanlardandır." 46-Beşikte ve yetişkinlikte insanlara konuşacak ve iyilerden olacaktır. 47-Dedi ki: "Rabbim, bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?" "Allah, böylece dilediğini yaratır, dedi, bir şey(in olmasını) istedi mi ona 'ol' der, o da olur." 48-Ona Kitab'ı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek, İsrail oğullarına söyle diyen bir peygamber kılacak: "Ben size Rabbinizden bir ayet getirdim. Ben size çamurdan kus gibi bir şey yapıp ona üfleceğim, Allah'ın izniyle, hemen kus olacaktır; anadan dogma körleri, alacalıları iyi edeceğim; körü ve alacalıyı iyileştireyim; Allah'ın izniyle, ölüleri dirilteceğim; yediklerinizi ve evlerinizde sakladıklarınızı da size haber vereceğim. İnanmışsanız bunda size delil vardır". 49-Onu İsrâil oğullarına (şöyle diyen) bir elçi yapacak: Ben size Rabbinizden bir mucize getirdim: Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yaratır, ona üflerim, Allah'ın izniyle hemen kuş olur; körü ve alacalıyı iyileştiririm; Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim; evlerinizde ne yeyip, ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inancı iseniz elbette bunda sizin için bir ibret vardır." 50-Benden önce gelen Tevrat'ı tasdik etmekle beraber size yasak edilenlerin bir kısmını helal kılmak üzere, Rabbinizden size bir ayet getirdim. Allah'tan sakinin ve bana itaat edin; çünkü Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na kulluk edin, bu doğru yoldur. 51-Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir; O'na kulluk edin, doğru yol budur. 52-İsâ onlardan inkârı sezince: "Allah yolunda kimler bana yardımcı olacak?" dedi. Havariler: "Biz, Allah(yolun)un yardımcılarıyız; Allah'a inandık, şahit ol, biz Müslümanlarız." dediler. 53-Rabbimiz, senin indirdiğini inandık, elçiye uyduk; bizi şahitlerle beraber yaz! 55-Allah demişti ki: "Ey İsa! Ben seni eceline yetireceğim, seni kendime yükselteceğim, inkar edenlerden seni tertemiz ayıracağım; sana uyanları, kıyamet gününe kadar, inkar edenlerin üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz Banadır. Ayrılaşa düşüğünüz hususlarda aramızda hükmedeceğim. İnkâr edenleri de dünya ve ahirette şiddetli azaba uğratacağım. Onların hiç yardımcıları olmayacaktır." 56-İnkâr edenlere gelince, onlara dünyâda da, âhirette de şiddetle azâb edeceğim, onların yardımcıları da olmayacaktır. 57-İnanıp iyi şeyler yapanlara da (Allâh) mükâfâtlarını tam olarak verecektir. Allah zâlimleri sevmez. 58-İşte bu sana okuduğumuz, o âyetlerden ve o hikmetli Zikir (Kitap)dandır. 59-Allah'a göre İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir: Onu, topraktan yarattı, sonra ona "Ol!" dedi, artık olur...60-(Bu,) Rabbinden gelen gerçektir. Öyle ise kuşkulananlardan olma. 61-Kim sana gelen ilimden sonra seninle tartışmaya kalkarsa, de ki: "Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra gönülden la'netle du'â edelim de, Allâh'ın la'netini yalancılara üstüne atalım!" 62- İşte (İsâ hakkındaki) gerçek kıssa (öykü) budur. Allah'tan başka Tanrı yoktur. Allah, elbette aziz (kesin gâlib), hüküm ve hikmet sâhibidir. 63-Eğer dönerlerse, muhakkak ki Allah, bozguncuları bilir. 64-De ki: "Ey Kitap ehli, bizim ve sizin aranızda eşit olan bir kelimeye gelin: "Yalnız Allah'a tapalım. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım; birbirimizi Allah'tan başka tanrılar edinmeyelim." Eğer yüz çevirirlerse; "Şâhid olun, biz Müslümanlarız!" deyin. 65-Ey Kitap ehli, neden İbrâhîm hakkında tartışyorsunuz? Oysa Tevrat da, İncil de ondan sonra indirilmiştir. Düşünmüyor musunuz? 66-Haydi siz, biraz bilginiz olan şey hakkında tartışınız; ama hiç bilginiz olmayan şey hakkında neden tartışyorsunuz? Allah bilir, siz bilmezsiniz. 67-İbrâhîm ne Yahûdi, ne de Hıristiyan'dı; dosdoğru bir Müslüman'dı. Müşriklerden de değildi. 68-Doğrusu, insanların İbrâhîm'e en yakın olanı, ona uyanlar, bu peygamber ve müminlerdir. Allah da müminlerin dostudur. 69-Kitap ehlinden bir grup istedi ki sizi saptırsınlar. Oysa sadece kendilerini saptırıyorlar; fakat farkında değiller. 70-Ey Kitap ehli, (gerçeği)

bir çoğunluğunda Hıristiyanlık hakkında İslam dininin taşıdığı delil ve cevaplar beyan edilmiş⁵⁷ Hıristiyanların, Hz. İsa hakkında ileri sürdükleri yaklaşımlar reddedilmiştir. Genel olarak, nazil olan ayetler şu hususlara temas etmektedir.

a) İlk âyet, Allah'ın Hayy olduğunu ve her şeyi elinde bulundurduğunu vurgular.⁵⁸ Böylece İsa'nın Allah olduğuna ve buna rağmen onun çarmıh üzerinde idam edilmek suretiyle öldürüldüğüne dair Hıristiyanların beslediği inanca temas edilmiş olmaktadır⁵⁹.

b) Daha sonraki kısımlarda Hz. Adem ile Hz. İsa'nın mukayesesi yapılarak, bir anası bile bulunmayan Adem'in yaratılışının İsa'nınkinden

gördüğünüz halde, niçin Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz? 71-Ey Kitap ehli, niçin hakkı bütla karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz? 72-Kitap ehlinde bir takımı şöyle dedi: "İnananlara indirilene günün başında inanın, sonunda inkar edin ki, dönerler ve dininize uyanlardan başkasına inanmayın". De ki: "Doğru yol Allah'ın yoludur". Ve yine başkasına da verildiğine veya Rabbinizin katında Müslümanların karşı delil getirip sizi alt edeceğine inanmayın" derler. De ki: "Doğrusu bol nimet Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah'ın fazlı her şeyi kaplar, O her şeyi bilir". 73-Sizin dininize uyandan başkasına güvenmeyin! (dediler.) De ki: "Hidâyet Allah'ın hidâyetidir. Birine, size verilen benzerinin verilmesinden veya Rabbinizin huzûrunda aleyhinize deliller getireceklerinden ötürü mü (böyle söylüyorsunuz)?", De ki: "Lütuf Allâh'ın elindedir, onu dilediğine verir, Allâh'ın lütfü geniştir, (O her şeyi) bilendir." 75-Kitap ehlinde öylesi vardır ki, ona yüklerle emânet bıraksan, onu sana öder. Onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar versen, devamlı olarak başına dikilmeden onu sana ödemez. Onlar "Ümmilere karşı bize bir sorumluluk yoktur." dedikleri için böyle yapıyorlar ve Allah'a karşı bile bile yalan söylüyorlar. 77-Fakat Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir paraya satanlar var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur; Allah kıyâmet günü onlara konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları yüceltmeyecektir. Onlar için acı bir azâb vardır. 78-Onlardan bir grup var ki, Kitapta olmayan bir şeyi, siz Kitaptan sanasınız diye dillerini Kitapla eğip bükerek (sözlerini, Kitabın sözü imiş gibi göstermek için kelimeleri dillerinde bükerek okur, onları, Kitabın sözlerine benzetmeğe çalışırlar ve: "O, Allâh katındandır." derler. Oysa o, Allâh katından değildir. Bile bile Allah'a karşı yalan söylerler. 79-Hiçbir insana yakışmaz ki, Allâh ona Kitap, hüküm (hikmet) ve peygamberlik versin de, sonra (o kalksın) insanlara: "Allah'ı bırakıp bana kullar olun", desin; fakat: "Öğrettiğiniz Kitap ve okuduğunuz şeyler gereğince Rabbe halis kullar olun!" der. 81-Allah, peygamberlerden şöyle söz almıştı: "Bakın, size Kitap ve hikmet verdim; imdi yanınızda bulunan(Kitap)ı doğrulayıcı bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka inanacak ve ona mutlaka yardım edeceksiniz! Bunu kabul ettiniz mi? Ve bu hususta ağır ahdimi üzerinize aldınız mı?" demişti. "Kabul ettik!" dediler. "O halde tanık olun, ben de sizinle beraber tanık olanlardanım." dedi. 84-De ki: "Allah'a, bize indirilene, İbrâhîm'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Ya'kûb'a ve sıblara (Ya'kûb oğullarından türeyen kabilelere) indirilene; Mûsâ'ya, İsâ'ya ve peygamberlere Rableri tarafından verilene inandık; onlar arasında bir ayırım yapmayız, biz O'na teslim olanlarız." 85-Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, bilsin ki, (o din) ondan kabul edilmeyecek ve o, âhirette kaybedenlerden olacaktır. 86-İman ettikten, Resul'ün hak olduğunu gördükten ve kendilerine açık deliller geldikten sonra, inkâr eden bir topluma Allah nasıl yol gösterir? Allah, zâlim toplumu doğru yola iletmez. 87-İşte onların cezası: Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onların üzerindedir! 88-Sonsuza kadar o lanetin içindedirler, azapları hafifletilmez ve kendilerine mühlet verilmez. 89-Ancak ondan sonra, tövbe edip uslananlar başka. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

⁵⁷ İbn Hişam, II/291; Hamidullah, I/620; Yazır, II/1009-

⁵⁸ Kur'an-ı Kerim, 3/*Al-i İmran*, 1 Yazır, II/1018-1020.

⁵⁹ Hamidullah, I/620; Aydın, s. 29; İbn Hişam, II/291

daha mucizevi, daha fevkaladedir ve her iki olayda Allah'ın Mutlak Kuvvet ve Kudret sahibi olduğuna şahadet eden bir delildir⁶⁰.

c) Diğer taraftan Hz. İsa'dan sadır olan fevkalade hallerin Onun ilahlığına delil olmadığı ve fakat sadece peygamberliğine işaret ettiği vurgulanmıştır.⁶¹

d) Aynı surenin 61-64 Ayetinde ifadesini bulan şekliyle Hz. Peygamber kendisiyle münakaşa eden heyet mensuplarını lanetleşmeye davet etmiştir. Bu teklifi görüşen Necranlılar, Hz. Muhammed'in peygamberliğini bildiklerinden, lanetleşmenin zürriyetlerinin kesilmesine neden olacağını düşünerek lanetleşmekten vazgeçmişler ve şöyle demişlerdir. "Ey Ebu'l-Kasım! Seninle lanetleşmekten vazgeçmeye karar verdik, seni kendi dininle baş başa bırakacağız. Biz de kendi dinimize döneceğiz. Bizim hakkımızda istediğin gibi hükmet. Biz sana istediğin şeyi verelim, ve seninle antlaşma yapalım. Yalnız bize ihtilaflarımızı halletmesi için bir Müslüman hakim gönder." Neticede Hz. Peygamber bu teklifi kabul etmiş ve onlarla birlikte Ebu Ubeyde'yi bu vazifeye tayin edip, kendisine ihtilaflarını daima hukuka uygun bir biçimde çözmesi talimatını vermiştir⁶².

1) Necran Hıristiyanlarıyla Yapılan Sulh Antlaşması

Hz. Peygamber, Necranlı Hıristiyanlarla ilgilenmiş, gönderdiği elçi ve mektupla İslam'a davet etmiştir. Necranlılar da bu diyaloga heyetle cevap vermiş ve neticede taraflar arasında bir antlaşma yapılmıştır.

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla!

Resulullah Muhammed'in üzerinde yetkili kılındığı Necran ahalisi ile, bütün meyve (mahsulleri), bütün sarı ve beyaz (altın ve gümüş), bütün kölelerle ilgili olarak yazıp tespit ettiği yazıdır; kendisi, bütün bunları, (her biri bir ükiyye ağırlıkta) 2.000 elbiseye mukabil onlara terk etmiştir. Bunun 1.000'i her yıl Recep ayında, diğer 1000'i ise her yılın Safer ayında teslim edilecektir. Her bir elbise ile beraber bir ükiyye ağırlıkta gümüş de verilecektir. Şu şartla ki, vergiyi (haraç) aşıp giden veya gümüş miktarından eksik olan kısım, hesapta nazarı itibara alınacaktır. Gönderdiğim elçilerin bir ayı geçmemek üzere, yedirilmesi, içirilmesi ve erzakının temini Necran'lulara aittir. Bu elçilerim onlar tarafından bir aydan ziyade barındırılmazlar. Yemen'de bir cürüm işlendiği veya bir savaş çıktığı zaman, onlar (Necran'lular), gönderdiğim elçilere, 30 zırhlı gömlek, 30 at, 30 deve âriyet temin etmek mecburiyetindedirler. Bu zırhlı gömleklerden, atlardan ve binitlerden ve elçilerime temin edilip verilen diğer şeylerden telef olup kaybolanlar, Necran'lulara geri iade edilip teslim edilmek üzere gönderdiğim bu elçilerimin zimmet ve mesuliyetleri altındadır.

⁶⁰ Hamidullah, I/621; Aydın, s. 29; Yazır, IV/1120-1121

⁶¹ Kur'an-ı Kerim, 3/Al-i İmran, 49, Aydın, s. 29

⁶² İbn Hişam, II/309; Aydın, s. 30; Fayda, s. 29; Ateş, s. 355-356; Yazır, IV/1130.

Onların mallarına, canlarına, dini hayat ve tatbikatlarına, hazır bulunanlarına, bulunmayanlarına, ailelerine, mabetlerine ve az olsun çok olsun onların mülkiyetinde bulunan her şeye şamil olmak üzere, Allah'ın himayesi ve Resulullah Muhammed'in zimmet'i Necranlılar ve onlara bağlı etrafındakiler üzerine bir haktır. Hiç bir piskopos kendi dini vazife mahalli dışına, hiçbir papaz, kendi papazlı vazifesine gördüğü kilisenin dışına, hiçbir rahip, içinde yaşadığı manastırın dışında başka bir yere alınıp gönderilmeyecektir. Almış oldukları ödünlerde hiçbir faiz söz konusu olmayacaktır. Bu itaat ediş ve tabi oluşlarından önce Cahiliyyet zamanındaki kan davaları kaldırılmıştır. Onlar ne toplanıp bir araya getirilecekler ve ne de kendileri öşür vergisine tabi tutulacaklardır. Onların toprakları üzerine hiçbir askeri birlik ayak basamayacaktır. Onlardan herhangi biri alacağını talep ettiğinde onlar arasında bir eşitlik kurulacaktır. Onlar ne zulmedecekler ve ne de kendileri zulme uğrayacaklardır. Şayet onlar arasından herhangi bir istikbalde faizli muamelelere girecek olursa, benim himayemin (zimmet'im) dışında tutulacaktır; onlar arasında hiç kimse, bir başkasının işlediği suç ve yaptığı haksızlıktan mesul tutulmayacaktır.

Bu duruma göre, Allah'ın himayesi ve Resulullah Muhammed'in Zimmet'i, Allah'ın bütün kuvvet ve kudretini göstereceği güne kadar olmak üzere ve Necran'lılar da hiç bir hata ve haksızlık işlemeksizin, üzerlerine düşen vazifeleri layıkıyla yerine getirmeleri ve hiç bir zulümde bulunmaksızın iyi hal ve tutum göstermeleri şartıyla, bu yazıda gösterilen hususlar üzerinde bulunacaktır".

Şahitler: Ebu Sufyan İbn Harb, Gaylan İbn Amr, Malik b. Avf en-Nasri, Akra b. Hâbis el-Hanzeli ve Muğire b. Şu'be. Bu yazıyı yazan kimse; Abdullah İbn Ebî Bekr'dir"⁶³

Antlaşma metninde de geçtiği gibi Hz. Peygamber, Necranlı Hıristiyanlara tam anlamıyla bir din ve vicdan hürriyeti tanımıştır ki bu İslam'ın, ehl-i kitaba karşı olan tavrının, Peygamber döneminde tatbikatı bakımından çok büyük bir öneme sahiptir.⁶⁴ Çünkü Hz. Peygamber tarafından tanınan bu hak ve hürriyetler aynı şekilde ilk üç halife tarafından da, anlaşmalar yenilenerek devam ettirilmiştir. Diğer taraftan Necran'lılara verilen adli hukuki muhtariyet, Bahreyn, Umman ve Yemen eyaletlerine de İslam devletine cizye vermeleri kaydıyla tanınmıştır.⁶⁵

Bu anlaşmaya göre, Hz. Peygamberin Necranlı Hıristiyanlar üzerindeki hakimiyeti kabul edilmiş, Müslümanların o bölgedeki emniyetleri bu antlaşma ile güvenlik altına alınmıştır. Onlar faizi terk etmek mecburiyetinde kalmışlar ve din adamlarına serbestlik tanınmıştır.⁶⁶

⁶³ Hamidullah, *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, s. 194-197; Hamidullah, I/622-623; Fayda, s. 29-30; el-Cevziyye, IV/182-183

⁶⁴ Hamidullah, I/623; Fayda, s. 32-33

⁶⁵ Fahreddin Atar, *İslam Adliye Teşkilatı*, Ankara ? s. 223

⁶⁶ Fayda, s. 33

Necran'lıların istekleri üzerine, aralarında ihtilaf çıktığında hakemlik yapmak üzere Ebu Ubeyd b. Cerrah gönderilmiş⁶⁷ ve daha sonraları da Hz. Ali cizye ve zekatları toplamakla görevlendirilmiştir.⁶⁸

Görüldüğü üzere Hz. Peygamberin yazdığı mektupta ya da yaptığı antlaşmada Hristiyanlara karşı oldukça müsamahakar davranmış ve onların yanlış itikatlarını bizzat kendilerine duyurmuştur. Her şeye rağmen bir zorlama söz konusu olmamıştır.⁶⁹ Böylece Necran Hristiyanları bu antlaşma ile kendi dinlerinde kalmışlardır. Hz. Muhammed ise, bunlarla yaptığı antlaşma neticesinde, önce kendi siyasi ve askeri varlığını kabul ettirmiş; bu bölge ve çevresinde yaşayan diğer kabile topluluklarıyla temas etmeye imkan bulmuştur. Ayrıca Yemen-Hadramevt ve Bahreyn-Uman'da gayr-i Müslimlerle Müslümanların beraberce yaşadıklarını ve bu bölge için de bir dinar cizye miktarının belirlendiği bilinmektedir. Necranlı Hristiyanların, ise müşterek cizye karşılığı iki bin dirhem olarak da kararlaştırılmıştır. Alınan bu cizyelere karşılık muhtemel tehlikeleri bertaraf edilmiş ve alınan bu vergilerle de kendilerine mali destek sağlamışlardır.⁷⁰

Antlaşma akdedildikten sonra, Necran heyeti ülkelerine dönmüş ancak onların yöneticisi ve din adamı tekrar Medine'ye geri gelerek Resulullah'ın huzurunda İslam'ı kabul ettiklerini açıklamıştır. İslam Peygamberi onları Ebâ Eyyûb el-Ensârî'nin evine yerleştirmiştir.⁷¹ Ferdi olarak Resulullah'ı tanıyan Necranlılar, Müslüman olmuşmuşlar, fakat toplu olarak İslam'a girememişlerdir. Bu da gösteriyor ki topluluğun bağlayıcı özelliklerinden biri olan din, önemli bir fonksiyona sahiptir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Hız. Muhammed döneminde Arap yarımadası, İslamiyet'e ve diğer ehl-i kitap olan ve olmayana beşiklik yapmasıyla önemli bir hale gelmiştir. Devletler ve kabileler arası ticaret kervanlarının geçtiği birçok merkezin burada bulunması buranın önemini bir kat daha artırmıştır. Arap yarımadasının güney kısmının verimli ve deniz ticaretine uygun olması, Kuzeyin ise İran ve Bizans'a komşu oluşu yarımadadaki hareketliliği daha da artırmıştır. Bu bölgede iç ve dış göçler sebebiyle her tarafta farklı din ve fikir akımları benimsenmiş ve bölgeye hakim olmak için var gücüyle çabalamışlardır. Bu fikri ve dini cereyanlar; *Sabiilik, Mecusilik, Putperestlik, Haniflik, Yahudilik ve Hristiyanlıktır.*

Arabistan; coğrafi, dini, fikri ve sosyolojik yapı bakımından birçok tecrübelerle sahip olduğu bir durumda iken İslamiyet'le tanışmıştır. Nedeni

⁶⁷ Buhari, X/381; Fayda, s. 33; Ateş, s. 47

⁶⁸ Halife b. Hayyât, *Tarihu Halife b. Hayyât*, (Çev: Abdulhalik Bakır), Ankara 2001, s. 123; el-Cevziyye, IV/185, Atar, s. 46

⁶⁹ Aydın, s. 30-31

⁷⁰ Fayda, s. 125

⁷¹ Hamidullah, I/624

ise Hz. Muhammed'in burada peygamberliğini ilan etmesi ve o bölgenin insanı olmasıdır. Bundan dolayı Hz. Muhammed, öncelikle kendi kabilesinin desteğini alması gerektiği bilinciyle hareket etmiştir. Daha sonra uzun bir mücadeleden sonra Mekke'de tutunamayan Hz. Muhammed Medine'ye hicret etmek zorunda bırakılmıştır. Hz. Muhammed, Medine'ye geldiğinde ilk iş olarak bölgedeki kabile ve ülkelerle ilişkiye geçmiş ve İslam'ı evrensel boyutunu anlatmaya başlamıştır. Gayr-i Müslim devletlere mektup ve elçileri vasıtasıyla İslam'a ve barışa davet etmiştir. İşte "bütün alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed, bütün cihanın ilahi lûtfı mazhar olması için çalışmış, merhametini Arap'a, Acem'e, Bizans'a ve Rum'a hatta inse ve cinse ulaştırmaya gayret etmiştir. Davetini kabul edenler kurtuluşa ulaşmışlar yüz çevirenler ise perişan olmuşlardır.

Tarihi seyir içinde Hz. Muhammed İslam'ın hoşgörü dini olduğunu, yaşadığı dönem içerisinde herkese göstermiştir. Ne gariptir ki Hıristiyanlar o dönemde de günümüzde de bunu ihlal etmişlerdir. Bu yaklaşım ve engin hoşgörü ruhu, Hıristiyanları bir türlü tatmin etmemiştir. İslam-Hıristiyan ilişkileri sempatik bir havayla başlamış fakat asırlar boyu değişmeyen bir yaklaşımla Hıristiyan istila hareketleri ciddi boyutlar kazanmıştır. Günümüze geldiğimizde ne gariptir ki Hıristiyan misyonerler vasıtasıyla İslam ve onun taraftarları, Peygamberi ve Kitabı taciz edilerek ilişkiler (diyalog) soğuk savaşa dönüşmüştür.

Bu bağlamda günümüzde misyonerliğe takviye olarak "dinler arası diyalog" ve hoşgörü projeleri devreye sokulmaktadır. Daha da ileri gidilerek bu proje ile İslam'ın içini boşaltıp, emir ve yasağı olmayan, felsefi bir sistem haline getirmek ve sonrası da Hıristiyanlaştırma projeleriyle devam etmektir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*, I, (Haz: Mahir İz), Ankara 1985.
- Algül, Hüseyin, *İslam Tarihi*, I, İstanbul 1986.
- Atar, Fahreddin, *İslam Adliye Teşkilatı*, Ankara ? .
- Ateş, Süleyman, *İslam'a İtirazlar ve Kuran-ı Kerim'den Cevaplar*, Ankara 1972.
- Aydın, Mehmet, *Müslümanların Hrisityanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, Ankara 1998.
- Berki, Ali Himmet-Keskioğlu, Osman, *Hatemü'l-Enbiya, Hz. Muhammed ve Hayatı*, Ankara 1991
- Brockelmann, Carl, *İslam Ulusları ve Devletler Tarihi*, (Çev: Neşet Çağatay), Ankara 1992.
- Buhari, Muhammed İbn İsmail İbn İbrahim İbn el-Muğıra, *Sahih-i Buhari Muhtasarı*, Müelif: Zeynuddin Ahmed b. Ahmed el-Zebidi, (Ter: Kamil Miras), XII, Ankara, 1979.
- Canan, Mehmet Zeki, *İslam Tarihi, Cahiliye Devri Siyer-i Nebi Halifeler Devri*, I, İstanbul 1977.
- Cevdet Paşa, Ahmet, *Kıyas-ı Enbiya*, (Haz: Mahir İz), I, Ankara 1985.
- el-Cevziyye, İbn Kayyim, *Zadu'l-Mead*, (Çev: Şükrü Özen-H. Ahmet Özdemir-Ali Vasfi Kurt), İstanbul 1989.
- el-Cisri, Efendi, *Risale-i Hamidiyye*, (İslam Hak ve Hakikat Dinidir), (Terc: Manastırlı İsmail Hakkı), (Sad; Ahmet Gül), İstanbul 1980.
- Esad, İbnu'l Emin Mahmud, *Tarih-i Din-i İslam*, II, (Medhal), ?, 1327.
- Fayda, Mustafa, *Hz. Ömer Zamanında Gayr-i Müslimler*, İstanbul ?.
- Halife b. Hayyât, *Tarihu Halife b. Hayyât*, (Çev: Abdulhalik Bakır), Ankara 2001
- Hamidullah, Muhammed, *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, (Hz.Peygamber Döneminin Siyasi İdari Belgeleri), (Çev: Vecdi Akyüz), İstanbul 1995.
- , Muhammed, *İslam Peygamberi*, (Çev: Salih Tuğ) I-II, İstanbul, 1991.
- Hasan, H. İbrahim, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal, İslam Tarihi*, I-X (Çev: İsmail Yiğit-Sadrettin Gümüş), İstanbul, 1987.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik, *es-Siretu'n-Nebeviye*, Tercemesi, (Çev: Hasan Ege), I-IV, İstanbul, 1985.
- İbn İshak, Muhammed b. Yesar, *Siret-i İbn İshak*, (Tahk. Muhammed Hamidullah, Konya, 1984
- İmam Suyuti, *el-Hasaisu'l-Kübra*, Olağan Üstü Yönleriyle Peygamberimiz, (Çev: Naim Erdoğan), II, İstanbul 2003.
- Kapar, M. Ali, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İstanbul, 1987.
- Kur'an-ı Kerim*.

- Mevdudi, Seyyid Ebu'l-Ala, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber*, (Çev: N. Ahmet Asrar), İstanbul, 1972.
- Müslim, Ebu Hüseyin İbnu'l Haccac, *Sahihi Müslim*, VIII, Tercemesi ve Şerhi, (Çev: Ahmet Davutoğlu), İstanbul 1978.
- Şibli, Mevlana, *Büyük İslam Tarihi, Asrı Saadet*, I, (Çev: Ömer Rıza Doğrul), İstanbul 1977.
- Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarihi Taberi Tercemesi*, (Çev: Mehmet Emmioğlu), Konya 1973.
- , Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, (Çev: Zakir Kadiri Ugan-Ahmet Temir), I-V, İstanbul 1991.
- Ünalın, Sıddık, *Hz. Muhammed Döneminde İslam Hıristiyan Diyalogu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 1994.
- Watt, W. Montgomery, *Muhammad At Mecca*, London 1972.
- Yakubi, Ahmed b. Ebi Yakub b. Cafer b. Vehb b. Vazih el-Ahbari (292/905), *Tarihu'l-Yakubi*, I-II, Beyrut, ?.
- Yıldız, Dursun Hakkı, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, I-XIV, İstanbul 1986.

